

МАМЛАКАТ ТАРАҚҚИЁТИ – ЁШЛАР НИГОҲИДА

**“2017 йил – Халқ билан мулоқот ва
инсон манфаатлари йили”га
бағишланган иқтидорли талаба-
ёшларнинг
I илмий-амалий конференцияси
материаллари
ТЎПЛАМИ**

2017 йил 20 май

Тошкент

- Reduces sugar level in blood.
  - Synthesizes B and K group vitamins.
- Bacterium lacto is not less useful than bifida-bacterium:
- Fights with streptococcus at the bacterial infections of upper respiration ways.
  - Liquidizes Cheliobacterpilory.
  - Obstructs to virus propagation.
  - Obviates nervous disturbance (reduces tiredness, fights with depression).

In which product we can find them?

For regulation of organism we can have lacto- and Bifidobacterium. They are available not only in yogurts, one type of Lacto bacterium – Bulgarian stick can be met in common yogurt. Some foods contain other types of Lacto bacterium. Such as, butter contains both Bulgarian stick and lactococcuslactic. Cultured milk foods contain acidophilic with lactobacillusacidophilus.

Cheese products contain the above-mentioned lacto bacteria too.

Bifidobacterium doesn't exist in mass products including cultured milk foods which are produced by special procedure and considered as special food.

For which drugs are they used?

There are no medical drugs for normalizing stomach-intestine work that round about bifida- and Lacto bacterium. Pharmaceutical manufacture regularly produces new prescriptions and always broadens the list of those drugs which contain the representatives of beneficial organisms.

Bifidobacterium:

1. Bifid – Bifidobacterium containing yoghurt. For disbacterios precautions, for strengthening and rejuvenation of organism it is necessary to have this kind of yoghurt every day. The cost of this food is not higher than other cultured milk foods.
2. Bioventing – liquid medicinal implement that has to be accepted with antibiotics at the same time, when intestine condition is fully and practically destroyed.
3. Bifidobacterium is used like rectum candles for diaries.

Lacto bacterium:

1. Lactobacterin is produced as powder and as pills, it normalizes thin intestine and mouth condition, is prescribed for disbacterios and infectious diseases of respiration ways.
2. Acipol is used like treatment for disbacterios, and it acts in combination of polysaccharides of yoghurt fungus.
3. Acilact contains acidofilniylactobacteria, that may be active in increased acidity condition.
4. Trilact is a liquid implement with three stemmas of lacto bacteria that can cover each other effectively. This implement differs from others with its high effectiveness due to its content.

Using probiotics for dogs

Although digestive systems of man and animal differ, but mammiferous predators have similar organs in our organisms. A dog has intestines like a man's, and it has similar relations with all other internal organs.

In veterinary for dog's treatment and for their disbacterios precautions drug analogues containing bifida- and Lacto bacterium are used that can show beneficial effects for man too. There are some analogues for dogs:

1. Lactobifadol. It contains both bifida - and lacto bacterium. It recovers not only dog intestine, but also provides entire sanitary and health activity of dog's whole organism.

Dog's analogue mustn't be used for people. Such analogues may contain similar stemmas of lacto-and bifidobacterium, but their subsidiary contents are meant to be in different internal circumstances of organism, that's why, drugs differ by their lacto bacterial content.

References:

1. The rules of veterinary-sanitary inspection of milk and meat productions on the markets. The Law about veterinary medicines of the Republic of Uzbekistan. Tashkent 2015.
2. Burdelev T.E. Practical work on base of the veterinary medicines. Moscow. 1982.

*****

СЕРПУШТ ДЕКАЛЬ КРОССИ ТОВУҚЛАРИНИНГ ТУХУМ МАХСУЛДОРЛИГИ ВА УНИНГ СИФАТИ

Махистр: *ШХамзаева (ТДАУ)*
Итмий рахбар: *Ф.Джасимов (ТДАУ)*

Барқарор узоқ муддатли озик-овқат хавфсизлигига эришил УЎзбекистон Республикасининг макронуктеодий сиёсий ва ижтимоий мувофақиятларига ўзаро боғлиқ бўлган муҳим вазифаси республикада озик-овқат хавфсизлигини барқарор таъминлашда паррандачиликни ривожлантириш уларни тухум-гўшт махсулдорлиги сифатини уларни алоҳида эътиборни такозо этади ва бажаришган ишларини мақсадини белгилатади.

Паррандачилик чорвачиликнинг тез етилишчан сохаларидан бири бўлиб, аҳолини парhezли гўшт ва тухум махсулотлари билан таъминлаш имконини беради. Бинобарин бу соҳага бироз диққат-эътибор, меҳр билан парваришлаш қаратилса кўп фурсат ўтмай тухум ва парранда гўшти таъминот таомлар етказилади (1,2,3).

Буни инобатга олган ҳолда бугунги кунда Республикамызга замонавий юқори серпушт кроссларидан Ломан (Германия) Хайсекс, Бованс, Декалб (Голландия), Хайлайн (АҚШ) ва Родонит-3, Шейвер (Россия) кросслари келтирилиб урчиштирилмоқда (4).

Адабийт маълумотларига кўра бу кроссли товуклар бир йилда ўрта ҳисобда 300-350 дона тухум беради ва уларни оғирлиги 49-60 грамм бўлади.

Юқорида қайд этилган мақсадга эришиш учун биз “Оҳангарон саноат парранда” МЧЖда Зоотехния услубига биноан бу товукларнинг тухум махсулдорлиги ва оғирлиги ўрганилди бу тўғрилиги маълумотлар 1 жадвалда баён этилган.

Жадвал 1

Товуклар ёшени тирик вазни ва тухумдорлигига таъсири.

т/р	Ети, ҳафта	Тирик вазни		Тухумдорлиги, %		Тухумнинг вазни, г	
		Оқ	Жигарранг	Оқ	Жигарранг	Оқ	Жигарранг
1	17	1300-1350	1500	105-112 кун 1 тухум	95-105 кун 1 тухум	52-55	55-58
2	22	1500-1550	1720-1760	82-86	83-87	60	60-62
3	26	1600-1650	1780-1830	94-95	95-95	62	65-65
4	30	1700	1850-1880	95-96	94-96	64	65
5	34	1720	1950	95-96	93-95	65	66
6	38	1740	2025	96-96	93-94	65	67
7	42	1760	2030	95-95	93-93	66	67
8	48	1780	2050	95-95	92	66	68
9	52	1800	2060	93-93	91.3	66	68
10	56	1820	2070	92-92	90.5	66	68
11	62	1840	2080	91-92	89.3	67	68
12	68	1860	2100	88-89	86.7	67	68
13	72	1900	2100	86-87	84.9	68	69

Макёнлар 17 ҳафталигида биринчи нисбона тухум берган, 22 ҳафталигида тухум бериш 84-85 фозга етгани яхши кўрсаткич бўлиб ҳисобланади ва юқори тухумдорликни таъминлайди чунки эрта тухумга кириш йил давомида кўпроқ тухум олиш ҳамда товук ўстириш учун сарфланган харажатларни камайтириш имконини беради.

26 ҳафталигига келиб 99.8, 95.1 фозга етиб, бу кўрсаткич оқ товукларда ҳафталигига сақланиб, жигарранг товукларда иккала гуруҳда ҳам тухумдорлик 52 ҳафта давомида ўртача 90 фоздан юқори бўлиши яхши кўрсаткич ҳисобланади. Оқ товуклар жигарранг товукларга нисбатан 5.1 дона кўп тухум берган.

Тухум ҳар иккала гуруҳда ҳам меъёр даражасидан юқори бўлиб, оқ товукларда жигарранг товукларга нисбатан 1.89 грамм кам бўлганлиги, жигарранг дурагай товукларда тухум-гўшт йўналишидаги зотлар кон нисбати борлигидан далолат беради. Тухум массаси асосий кўрсаткич бўлиб, тухуми йирик бўлганлиги учун жигарранг товукларда оқ товукларга нисбатан 10.26 граммга кўп бўлган.

Шулар қаторида бу кроссларда ишлаб чиқарилган тухумларни иқтисодий самарадорлигини ҳам ўрганлик (жадвал 2 қаранг.)

Жадвал 2

Талқикотнинг иқтисодий самарадорлиги

т/р	Кўрсаткичлар	“Декалб” кросси	
		Оқ	Жигарранг
1	Олинган тухум, дона	337	331.9
2	10 дона тухум таъинири, сўм	3217	3266
3	10 дона тухум хариш баҳоси, сўм	4200	4200
4	Ялши даромад, сўм	141540	139398
5	Соф фойда, сўм	331128	30986
6	Жами харажатлар, сўм	108412	108412
7	Рентабеллик даражаси, %	30.55	28.58

Жадвалдаги маълумотларга биноан қайд этилган оқ товукларда жигаррангли товуклардан кўра 5.1 донага кўп тухум олинган ва рангидан қатий назар 1 дона тухум 420 сўмга сотилди. Жами ишлаб чиқилган тухумдан ҳўжалик оқ рангли оқ рангли Декалб товуклар 141540 сўм ялши даромад олинди, жигаррангидан эса 139398 ёки бу 2142 сўмга кўп фойда олинган. Рентабеллик даражаси эса тегишли равишда 1.97 фозга кўпдир.

Шу асосда кайд этимикки оқ рангли товуклар жигаррангли товукларга караганда рентабеллик даражаси бўйича 1.97 фойзга баланл бўлган ва уларни хўжаликларда кўпайтириш самарали бўлиб хисобланади.

Хулоса. Иккала рангдаги кроссинг фарқи катта эмас шунинг учун иккала кроссни ҳам ишлаб чиқаришда фойдаланиш иктисодий жиҳатдан самарали хисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Алиев М.Ш. Новая линия белых леггорнов с высокой массой яйца. Ж. Зоотехния, №6, 2003. С. 10-11.
2. Рябчик И. Питание яичных кур второго цикла продуктивности. Ж. Птицеводство, №6, 2009. С. 27-30.
3. Эсанов А. Юкори махсулдор товуклар. Қишлоқ хўжалигини инновацион ривожлантириш олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълим муассасалари ёш олимларининг роли. Республика илмий-амалий конференцияси. 2010, I қисм. 190-192 б.
4. Исабаев А.Т., Раҳматуллаев П.Э., Нормухаммаедов Л.И. Тухум йўналишидаги товукларни парваришлаш бўйича тавсиялар. 2013, 3 б. Тошкент.

*****

КОРАМОЛЛАРНИ ТЕЙЛЕРИОЗДАН ДАВОЛАШДА БУПАРВАЛЕКНИНГ САМАРАДОРЛИГИ

Талаба: *Т.А.Тошпўлатов (ТДАУ)*
Илмий раҳбар: *Д.С.Вохидова (ТДАУ)*

Кирриш.Тейлерноз мавсумий касаллик бўлиб, иксод каналарининг фаоллик, яъни фаслнинг илқк даврига тўтри келади. Тейлернозни *Hyalomma* авлодига мансуб икки эгалик *H. detritum* ва уч эгалик *H. anatolicum* каналари тарқатади. Каналарнинг личинка ва нимфа босқичлари касал ёки касал бўлиб ўтган молларда текинсўрлик қилиши билан бир вақтда уларда бўлган касаллик кўзгатувчилари *Th. annulata* ни қабул қилади ва улар каналарни сўлак безларида ривожини тошгач келгуси босқичларда соғлом молларда текинсўрлик қилиш билан бир вақтда ўз сўлак безларида бўлган касаллик кўзгатувчиларини мол танасига ўтказали. Шундан сўнг 16-21 кунлари молларнинг тана харорати 41-42° С гача кўтарилиши, лимфатик тутунларининг 3-6 баробаргача катталашиб кетиши, иштаҳасининг йўқолиши, қавшамай қолиши, ориқлаб кетиши ва шиллик пардаларида анемия ва инфилтратсия холитини кузатилиши ҳамда уларда қон қўйиллишлар намоён бўлади. Шунинг учун тейлернозни даволашда замонавий талабларга мос чора-тадбирларни ишлаб чиқиш муҳим аҳамият касб этади.

Тейлернозни даволашда шу кунгача бир неча восита ва усуллар ишлаб чиқилганига карамадан уларнинг кўпчилигини самарасини пастлиги ва етарли даражада ишлаб чиқарилмаётганлиги натижасида янги ва такомиллашган восита ҳамда усулларни ишлаб чиқиш зарурияти юзага келмоқда.

Мақсад ва вазифалар.Ўзбекистонда тарқалган қорамолларнинг *Th. evansi*, *Th. mutans* касаллик кўзгатувчилари билан чакрилланган тейлернозни даволашда Бупарвалек препаратдан 3,5 мг/кг (100 кг т. в. хисобига 7%-лик Бупарвалекнинг эритмасидан 5,0 млдан тери остига) миқдорда қўллашни ва бизнинг иқлим шароитида тарқалган тейлернозни (*Th. annulata*) даволашда самарадорлигини ўрганиш мавзунинг максали бўлиб хисобланади.

Ушбу тажрибани амалга оширишда қўйидаги вазифаларни бажаришни мақсалқилиб олдик :

1. Қорамолларни тейлерноздан даволашда Бупарвалекнинг самарадорлигини экспериментал тажрибаларда аниқлаш;
2. Қорамолларни тейлерноздан даволашда Бупарвалекнинг самарадорлигини спонтан касал молларда аниқлаш.

Тажриба натижалари.Қорамоллардаги тейлерноз касаллигини даволашда 3,5 мг/кг миқдорда қўлланилганда Бупарвалекни самарадорлигини бўлмаслиги, 7,0 мг/кг миқдорда қўлланилганда самарадорлигини камрок ва қунаро 2 марта 7,0 мг/кг миқдорда қўлланилганда самарадорлик қоникарли даражада бўлиши аниқланди.

Экспериментал тейлерноздан даволашда қунаро 2 марта 7 мг/кг миқдорда қўлланилган Бупарвалек препаратини самарадорлиги мавжуд бўлганлиги сабабли, ушбу препаратни спонтан касал молларни даволашда самарадорлигини ўрганишни ҳам зарурияти келиб чиқали.

Ушбу вазифани амалга ошириш мақсадида 2016 йил мавсумида Тошкент вилояти Зангиота тумани “Роҳатой” ф/х да тейлернознинг клиник белгиларини ва периферик қон томирларидан олинган қон суртмаларида эритроцитларни 6-8% гача тейлериялар билан зарарланганлигини намоён қилиб касалланган 7 бош молларда қунаро 2 марта 7 мг/кг миқдорда Бупарвалек препарати қўлланилди.

Тейлерноздан даволашда Бупарвалек препаратини самарасини ўрганиш мақсалида тажриба ўтказиш учун 4 та гуруҳ (хар бир гуруҳда 3 бошдан) 10-12 ойлик қора-ола ва голштиг зотли бузоқлар олинди.

1-2-3-гуруҳлар тажриба гуруҳи ва 4-гуруҳ назорат гуруҳи деб номланди. Тажрибадаги молларни тейлерноз билан ўтқир оқимда касалланган молдан олинган қон билан териси остига 10,0 млдан юбориб юктирилди.

Юктиришдан кейинги кунларда тана харорати ўлчаниб борилди ва клиник текширувлар ўтказилди. Ҳар куни периферик қон томирларидан суртмалар тайёрланиб паразитар холати кузатилиб борилди.

ТУКШИ ЭРВА <i>Д.Бозорова, Э.Ахмедов</i>	189
ТУРЛИЧА КАТОР ОРАЛИНИ ВА СУФОРИШИ РЕЖИМИДА ҒУЗАНИНГ ҲОСИЛДОРЛИГИ <i>М.Б. Хўжамазарова, З.А. Артурхметов</i>	189
ИССИҚХОНАЛАРДА ГИДРОПНИКА УСУЛИДА ПОМИДОР КУЧАТИНИ ТАНИРЛАШ <i>Ж.М. Абдураимов, З.Т. Абдиев</i>	191
JIZZAX VILOYAT TOG'OLDI (BO'Z TUPROQLI) HUDUDLARDA MO'YCHESHAQ EKIB O'STIRISHNING BIOEKOLOGIK ASOSLARI <i>Q. O. Ziyadullayev, D. A. Imotova</i>	192
ЭЛЕКТРОТЕХНОЛОГИК УСУЛЛАРДАН ФОНДАЛИНИБ ИЛЛАГА ДАСТЛАПКИ ИШЛОВ БЕРИШНИНГ АВЗАЛЛИГИНИ АСОСЛАШ <i>Д.И. Абдунаниев, А.Вахидов</i>	194
СОЯ УСИМЛИГИДА ҲОСИЛ ШАКЛЛАНИШИНИ ЭКИШ МЕЪЕРИГА БОҒЛИКЛИГИ <i>Норбутова Б, Х.Н. Атабаева</i>	195
ҒУЗАНИНГ ФУЗАРНОЗ КАСАЛЛИГИГА ҚАРШИ БИОЛОГИК КУРАШ ЧОРАЛАРИНИ КЎЛАШИНИНГ АХАМИЯТИ <i>О.С. Хўжақилова, Н.С. Хайтабаева</i>	197
ДОРИВОР ИССОП УСИМЛИГИНИ ҲОМ-АШЭСИ СИФАТИДА ЕТИШТИРИШИ <i>Ғ.Ш. Жумабоев, Э.Т. Ахмедов</i>	198
ПАХТА ТОЛАСИ ВА УНИНГ ТЕХНОЛОГИК КЎРСАТКИЧЛАРИ <i>Э.Бердимуродов, Х.Б. Шаумаров</i>	199
КАРТОШКАНИНГ ИСТИҚБОЛШИ НАМУНАЛАРИ ГЕНОФОНДИНИ САҚЛАШ <i>Ф.А. Нурмағитов, С.И. Дусмұратова</i>	201
СУРҲОНДАРЕ ВІЛОЯТИ ШАРОИТИДА ҒУЗА НАВЛАРИНИ СУФОРИШИ ТАРТИБЛАРИ <i>Х. Аминов, У.Норкулов</i>	204
ВЛИЯНИЕ УСЛОВИИ ПИТАНИЯ НА РАЗВИТИЕ КОРНЕВОИ СИСТЕМЫ, ЗАКЛАДКУ РЕПРОДУКТИВНЫХ ПОЧЕК И КАЧЕСТВО УРОЖАЯ <i>А.А. Фарходов, Н.Ш. Ениязев</i>	206
SENNА- ДОРИВОР УСИМЛИГИНИНГ БИОЭКОЛОГИЯСИ ВА КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ СОҲАСИДА ЕТИШТИРИШИНИНГ ЯНГИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШИ <i>Р.Муродов, Ф.Х.Қулдашова</i>	209
СУВНИНГ ТОЗАЛИГИ ВА ТАҚЧИЛЛИГИ ДОЛЗАРБ МУАММО СИФАТИДА <i>М.Х.Расулов, Т.Н.Халимуродов</i>	211
ЭКСТРАКТЫ РАСТЕНИЙ И ИХ РОСТРЕГУЛИРУЮЩАЯ АКТИВНОСТЬ <i>Н.К.Хидирова, Ф.Ш.Тошғўлатов</i>	212
ЯПОН СОФОРАСИНИНГ БИОЛОГИК, ЭКОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УНИ КУПАТИРИШИ <i>Н.А.Сатаева, А.Кайимов</i>	214
КИШКИ БАҲОРГИ МАВСУМДА ИССИҚХОНАДА СЕРҲОСИЛ ИШИРИН ҚАЛАМПИР НАВ ВА ДУРАГАЙЛАРИНИ ЭКИШИ <i>А.Б.Элмуродов, З.Т.Абдиев</i>	215
ДОРИВОР ИССОП – HYSSOPUS OFFICINALIS L.НИ ЕТИШТИРИШИ ТЕХНОЛОГИЯСИ <i>Ғ.Ш.Жумабоев, Э.Т.Ахмедов</i>	216
DARAXI VA BUTALAR KOMPOZITSIVASINI ISHLAB CHIQISH <i>N.Sarayeva, M.Z.Xolmurotov</i>	218
ОЗОНЛАШ ОРҚАЛИ МЕВА ВА САБЗАВОТЛАРИНИ САҚЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШИ <i>С.С.Тураев, М.Ибрагимов</i>	219
XANDON PISTANI URUG'IDAN KO'RAYTIRISH TEXNOLOGIYASI <i>M.Sh.Toshpo'latova, M.Z.Xolmurotov</i>	221

3-ШҒЎБА

ЗООТЕХНИЯ, ВЕТЕРИНАРИЯ, ИЛЛАЧЛИК, БАШҚИЧЛИК ВА АСАЛАРИЧЛИКДА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР. АГРОИНЖЕНЕРИЯДА ЭНЕРГИЯ ВА РЕСУРС ТЕЖАМКОРЛИК МАСАЛАЛАРИ

LACTO BACTERIA – PROVIDE THE HEALTH OF HUMAN AND ANIMALS <i>D. Otmonov, D. Vahidova</i>	223
СЕРПУШТ ДЕКАЛЬ КРОССИ ТОВУҚЛАРИНИНГ ТУХУМ МАҲСУЛДОРЛИГИ ВА УНИНГ СИФАТИ <i>Ш.Хамзаева, Ф.Джасимов</i>	224
КОРАМОЛЛАРИНИ ТЕЙЛЕРНОЗДАН ДАВОЛАШДА БУПАРВА ТЕКНИНГ САМАРАДОРЛИГИ <i>Т.А.Тошғўлатов, Д.С.Вохидова</i>	226